

ĆWICZENIA SŁUCHOWE ANALIZA I SYNTEZA GŁOSKOWA

Na wstępie podaję kilka bardzo ogólnych informacji w celu wyjaśnienia podstawowych pojęć.

Głoska to najmniejsza jednostka fonetyczna języka wymawiana przy określonym, stałym układzie narządów mowy. Głoska jest dźwiękiem, a litera znakiem graficznym tego dźwięku. Głoski słyszymy i wymawiamy, zaś litery widzimy i zapisujemy. Przy podziale wyrazów na głoski i litery ich ilość nie zawsze będzie taka sama w wyrazie, np. wyraz kot tworzą 3 litery (k, o, t) i 3 głoski (k - o - t), ale wyraz kaczka tworzy 6 liter (k, a, c, z, k, a) i 5 głosek (k - a - cz - k - a), wyraz pszczoła tworzy 8 liter (p, s, z, c, z, o, ł, a) i 6 głosek (p - sz - cz - o - ł - a). Wśród głosek wyróżniamy samogłoski [a, o, u, e, i, y, ą, ę] i spółgłoski.

Analiza głoskowa to umiejętność rozkładania słów na głoski, **synteza głoskowa** - umiejętność scalania głosek w słowa, **słuch fonemowy** - zdolność do różnicowania w słowach głosek podobnych brzmieniowo.

Poniżej przedstawiam przykładowe zabawy i ćwiczenia rozwijające oraz doskonalące analizę i syntezę głoskową wyrazów:

a) wyróżnianie głosek w nagłosie

- rozpoznawanie pierwszej głoski w wyrazie podanym przez rodzica, np.: jaką głoskę słyszysz na początku wyrazu:

oko: o

ucho: u

ekran: e

parasol: p

daszek: d

lampa: l

Ćwiczenia rozpoczynamy od wyróżniania samogłosek, gdy dziecko będzie prawidłowo wyróżniało nagłosową samogłoskę przechodzimy do podawania wyrazów rozpoczynających się spółgłoską.

- zagadki, np.: jaką głoską rozpoczyna się nazwa przedmiotu, którym wbijamy gwoździe? (młotek: m), jaka jest pierwsza głoska w nazwie tego, co czytamy (książka: k; gazeta: g), itd.

- wymyślanie wyrazów zaczynających się określoną głoską, np.: podaj 3 dowolne wyrazy rozpoczynające się głoską [o], [p], [d].....
- wyszukiwanie w pomieszczeniu/na obrazku przedmiotów, których nazwa rozpoczyna się od głoski podanej przez rodzica, np.: wymień 3 przedmioty znajdujące się w kuchni, których nazwa rozpoczyna się głoską [p] (**p**atelnia, **p**rzykrywka, **p**apryka)
- tworzenie wyrazów na podstawie podanej głoski początkowej. Ćwiczenie to można przeprowadzić w formie zabawy, np.:
"Co kupiła mama w sklepie?": Rodzic rozpoczyna zabawę słowami: "Zgadnij co kupiła mama w sklepie, skoro nazwa towaru rozpoczyna się głoską ... (wymienia głoskę)". Dzieci mogą podawać nazwy produktów lub wyklądać do koszyczka ilustracje, których nazwy rozpoczynają się poszukiwaną głoską.
Podobnie przeprowadzamy zabawę "Wraca statek z dalekiej podróży, a czym jest naładowany?" lub "Chodzi Zosia po... **ł**ące zbiera kwiatki pachnące - zgadnij jakie, skoro w ich nazwa rozpoczyna się głoską ...; ...**o**grodzie zbiera owoce na swej drodze ...; ...**z**agrodzie widzi zwierzęta na swej drodze
- segregowanie obrazków/przedmiotów wg określonej głoski w nagłosie, np.: rozkładamy przed dzieckiem różne obrazki/przedmioty i prosimy, żeby dziecko posegregowało je wg nagłosowych głosek

b) wyróżnianie głosek w wygłosie

- rozpoznawanie ostatniej głoski w wyrazie podanym przez rodzica, np.: jaką głoskę słyszysz na końcu wyrazu:
noc: c
kosz: sz
wianek: k
odkurzacz: cz
biedronka: a
wiadro: o
noże: e

Wyróżniając głoski w wygłosie rozpoczynamy od wyrazów kończących się spółgłoską, potem wprowadzamy wyrazy kończące się samogłoską. Pamiętajmy o tym, że wyrazy kończące się spółgłoską dźwięczną [w, b, d, g, z, ź, ż, dz, dź, dż] w wygłosie wyrazów wybrzmiewają, jak ich bezdźwięczne odpowiedniki [f, p, t, k, s, ś, sz, c, ć, cz], np.: paw - [paf], chleb - [chlep], obiad - [obiati], itd.

- zagadki, np.: jaką głoską kończy się nazwa przedmiotu, którym jemy zupę? (łyżka: a), jaka jest ostatnia głoska w nazwie zwierzątka, które miauczy)? (kot: t), itd.
- wyszukiwanie w pomieszczeniu/na obrazku przedmiotów, których nazwa kończy się głoską podaną przez rodzica, np.: wymień 3 przedmioty znajdujące się pokoju, których nazwa kończy się głoską [a] (półka, doniczka, kanapa)
- segregowanie obrazków/przedmiotów wg określonej głoski w wygłosie, np.: rozkładamy przed dzieckiem różne obrazki/przedmioty i prosimy, żeby dziecko posegregowało je wg wygłosowych głosek
- zabawa w ciąg słów - kolejne słowo zaczyna się na ostatnią głoskę poprzedniego, np.: kot > tort > torebka > atlas > serce > ekran > namiot > telewizor > radio > orzech, itd.

c) lokalizacja głoski w wyrazie

- rozpoznawanie samogłosek w wyrazie, ustalanie miejsca danej samogłoski w wyrazie, np.: gdzie ukryła się samogłoska [a] w wyrazie arbu**z**? (na początku), w wyrazie pi**ł**ka? (na końcu), w wyrazie pa**j**ąk? (w środku)
- rozpoznawanie danej spółgłoski w wyrazie, ustalanie jej miejsca w wyrazie (na początku, w środku, na końcu) - ćwiczenie to przeprowadzamy jak ćwiczenie powyżej
- segregowanie obrazków wg miejsca położenia określonej głoski - pierwszej, ostatniej, środkowej
- prosimy dziecko, żeby wymieniło/narysowało po 3 przedmioty, których nazwa zaczyna się głoską np.: [s], w których nazwie głoska [s] jest na końcu oraz takie, w których nazwie [s] ukryte jest w środku
- wierszowane zagadki, np.:
 „Ma mnie Ania, Ada, Ala,
 słysząc mnie, gdy mówisz lala.
 Jestem, kiedy powiesz tata,
 Ma mnie także akrobata.
 Każda mama mnie też ma,
 Bo ja jestem głoska.....[a]!”
 Zegar, zając, zeszyt, zez,
 Zamek, zakręt i ząb też.
 Mazak, bazar oraz koza,
 A jak koza, to u woza.
 Zuzia, Zenek oraz Zyta.
 Jaka głoska tu ukryta?.....[z]

- Zagadki - zgadnij, jaka to głoska; słyhać ją:
 - ✓ w środku słowa **osa**
 - ✓ na końcu słowa **las** [s]
 - ✓ na początku słowa **sowa**
 - ✓ na początku słowa **Tomek**
 - ✓ w środku słowa **kotek** [t]
 - ✓ na końcu słowa **bat**
 - ✓ na końcu słowa **bal**
 - ✓ na początku słowa **lato** [l]
 - ✓ w środku słowa **kolano**

d) synteza głoskowa

- synteza głoskowa wyrazu - rodzic podaje głoski, dziecko składa je w wyraz, np.: k - o - t = kot, u - ch - o = ucho, k - o - ł - o = koło, s - o - w - a = sowa, d - a - sz - e - k = daszek, p - a - l - e - c = palec, c - e - b - u - l - a = cebula, itd.
- rozwiązywanie rebusów fonetycznych
- układanie nowych wyrazów z pierwszych głosek podanych wyrazów (podajemy wyrazy bez wsparcia nazw obrazkiem), np.: kot + osa + szum = k + o + sz = **kosz**, lody + akwarium + sok = l + a + s = **las**, sałata + owoce + woda + apel = s + o + w + a = **sowa**, itd.
- tworzenie wyrazów przez dodanie początkowej głoski, np.: co powstanie, gdy przed:
 - as** wstawimy: **l** - las, **p** - pas
 - os** wstawimy: **n** - nos, **k** - kos, **s** - sos
 - ak** wstawimy: **m** - mak, **r** - rak, **h** - hak, **b** - bak
 - is** wstawimy: **l** - lis
 - osz** wstawimy: **k** - kosz, itd.
- tworzenie wyrazów przez dodanie ostatniej głoski, np.: co powstanie, gdy do :
 - os** dodamy: **a** - osa
 - wod** dodamy: **a** - woda
 - lis** dodamy: **t** - list
 - se** dodamy: **r** - ser
 - pa** dodamy: **n** - pan, itd.

e) analiza głoskowa

- dzielenie wyrazów na głoski - rodzic podaje wyraz/wskazuje obrazek, a dziecko wyróżnia po kolei głoski, z jakich jest on zbudowany; zaczynamy od wyrazów najkrótszych, stopniowo zwiększając trudność

- podział wyrazu na głoski z jednoczesnym podaniem ilości głosek
- łączenie rysunków z podanym schematem, zgodnie z ilością głosek, które dany wyraz tworzą, np.: jeśli nazwa obrazka składa się z 2 głosek układamy go pod/nad schematem 2 - elementowym, z 3 głosek pod/nad 3 - elementowym, itd. (schematy możemy przygotować na kartkach lub ułożyć z klocków)
- segregowanie obrazków wg ilości głosek, które tworzą nazwę danego obrazka
- wskazywanie na zbudowanym modelu głoskowym wyrazu miejsca podanej głoski, np.: na którym miejscu ukryła się głoska [u] w wyrazie buda, zamaluj odpowiedni prostokąt ([k] - bułka; [b] - bałwan; [o] - broda; [k] - bębenek, itd.)
- podawanie głoski wg wskazanego miejsca, np.: jaka głoska jest na drugim miejscu w wyrazie kosz - [o], na trzecim miejscu w wyrazie palec - [l], na czwartym miejscu w wyrazie balkon - [k], itd.
- określanie miejsca danej głoski w wyrazach dłuższych, np.: która z kolei jest głoska [s] w wyrazie kosa (3), głoska [k] w wyrazie lalka (4), głoska [cz] w wyrazie klucze (4), głoska [t] w wyrazie kasztan (4), itd.

f) ćwiczenia słuchu fonematycznego

- różnicowanie dwóch głosek, np.: rodzic wymawia głoski [f], [w] w różnej kolejności, dziecko uważnie słucha i stara się odpowiednio zareagować: jeśli usłyszy głoskę [f] - kładzie rękę na stoliku, jeśli usłyszy głoskę [w] - podnosi rękę do góry (w podobny sposób postępujemy z innymi parami głosek)
- reagowanie sygnałem na określoną głoskę (kłaśnięciem, tupnięciem, podskokiem) - rodzic wymawia różne pojedyncze głoski w różnej kolejności, dziecko zawsze, gdy usłyszy głoskę, np.: [g] - podskakuje, przy innych głoskach nie reaguje (podobnie postępujemy z innymi głoskami)
- te dwa wymienione powyżej ćwiczenia wykonujemy podając głoski opozycyjne w różnych sylabach
- różnicowanie głosek w wyrazach podobnie brzmiących (różniących się jedną głoską) z wykorzystaniem obrazków, np.: układamy przed dzieckiem pary obrazków, podajemy nazwę jednego z nich, dziecko wskazuje odpowiedni obrazek po usłyszeniu jego nazwy.
Przykładowe pary obrazków: bu**c**ik - bu**d**zik, **T**omek - **d**omek, k**o**sy - k**o**zy, **p**alec - **w**alec, **w**ieża - **w**ieszka, **k**ury - **g**óry, **k**asza - **k**asa, **p**ółka - **b**ułka, **s**ale - **s**zale, **b**ąk - **p**ąk, **z**ebra - **ż**ebra, **w**ata - **c**hata, **f**ajka - **b**ajka.

- różnicowanie głosek w wyrazach (bez wykorzystania obrazków, bazując tylko na odbiorze słuchowym), np.: rodzic podaje różne wyrazy z głoskami [p] i [b], dziecko powtarza wyraz/klaszcze/podskakuje tylko wtedy, jeśli w wyrazie ukryła się głoska [b], gdy słyszy wyraz z głoską [p] - nie reaguje (podobnie postępujemy z innymi parami głosek)
- grupowanie przedmiotów/obrazów według podanych głosek, np.: rozkładamy przed dzieckiem obrazki z głoskami [s] i [sz] w nagłosie/śródgłosie/wygłosie; zadaniem dziecka jest nazwanie obrazków i ułożenie ich w dwóch rzędach, w zależności od tego, jaka głoska ukryła się w wyrazie (w jednym rzędzie dziecko układa obrazki z głoską [s], w drugim z głoską [sz])